

FELICIJONAS VIKOVSKIS

Felicijonas Vikovskis (1728 VI 9, Krokuvos vyskupija–1784 X 17, Voiciehovicai Sandomiero vaivadijoje) – kunigas, lotynų ir lenkų kalbomis kūręs ir Vilniuje kūrybą publikavęs poetas, vertėjas, matematikas ir astronomas. Mokėsi pas pijorus Novy Dolske, arba Liubešave (gyvenvietė buv. Lucko vyskupijoje, čia veikęs vienuolynas su noviciatu ir kolegija priklausė pijorų Lietuvos provincijai). 1743 m. rugsėjo 3 d. pradėjo noviciatą ir gavo vienuolinį Šv. Stepono Felicijono vardą (jo krikšto vardas buvo Felicijonas). Po dvejų metų Vikovskis davė vienuolio įžadus. 1752 m. Romoje Konstantinopolio patriarchas De Rubeisas jį įšventino į kunigus. Už studijas ir buvimą Amžinajame Mieste jis veikiausiai turėjo dėkoti kitam Vikovskiui – Šv. Stanislovo Sebastijonui (1700–1764), 1742–1748 m. ėjusiam Lietuvos provincijolo pareigas. Tikriausiai šis vyras didžius poetinius gabumus rodžiusį ir *Odenillo Apesunzio*, arba *Apisanzio*, slapyvardžiais prisidengusį jaunąjį pijorą atvedė į tenykštę Arkadijos akademiją. Tais slapyvardžiais vėliau, sugrįžęs į Lietuvą, Felicijonas Vikovskis pasirašydavo savo eilėraščius.

Be poetinės kūrybos, Vikovskis Romoje gilino matematikos žinias. Apie 1752 m. dar Romoje jis paskelbė devynių puslapių *Teologijos tezes pagal Angeliškojo mokytojo mokymą (Propositiones theologicae iuxta mentem Angelici Praeceptoris)*. Vėliau jis kurį laiką dėstė matematiką pijorams patikėtoje Vienos Kilmingųjų kolegijoje (Collegium Nobilium Loewenburgicum). Grįžęs į tėvynę, Vikovskis mokė matematikos įvairiose pijorų kolegijose, taip pat ir Dombrovicoje (buv. Lucko vyskupija), priklausiusioje pijorų Lietuvos provincijai. Tarp amžininkų jis buvo pelnęs įžymaus matematiko ir astronomo reputaciją – buvo vadinamas netgi *Copernicus redivivus* – atgimusiuoju Koperniku. Vis dėlto mums kol kas nežinomos aplinkybės sutrukdė jam matematikos darbus ir astronominių stebėjimų duomenis publikuoti (pastarieji žinomi tik iš pavadinimų).

Nuo 1756 m. su trumpomis pertraukomis Vikovskis kaip filosofijos ir matematikos profesorius darbavosi Vilniuje. 1766 m. jis buvo išrinktas Lietuvos provincijolu ir įsikūrė Vilniuje. Provincijolo pareigas Vikovskis ėjo iki 1772 m. Vėliau kokius dvejus metus jis vadovavo pijorų Vilniaus konviktui – mokinių bendrabučiu prie pijorų kolegijos. 1766 m. trumpam vyko į Romą, o 1769 m. jau kaip provincijolas apsilankė Dombrovicoje, kur kažkada mokė matematikos. 1781–1782 m. sandūroje jis gyveno Šnipiškėse, kur prieš tai būta jėzuitų bažnyčios ir vienuolyno. 1774 m. Seimo nutarimu šie pastatai be fondacijų buvo perduoti Vilniaus pijorams įsirengti novicijato ir kolegijos patalpas.

1774–1777 m. Vikovskis bendradarbiavo su *Malonių ir naudingų pramogų (Zabawy przyjemne i pożyteczne)* leidėjais, šio laikraščio puslapiuose publikavo kelis savo tekstus. 1782 m. Stanislovas Augustas už anglų rašytojo S. D. Jenningso (Dženingso) *Krikščionių religijos realybės, paimtos atskirai, atvaizdo (Widok rzeczywistości religii chrześcijańskiej wziętej w sobie samej)* vertimą iš prancūzų į lenkų kalbą apdovanojo jį aukso medaliu. Knyga buvo išleista Varšuvoje.

Turbūt pirmieji Lietuvoje išspausdinti Vikovskio eilėraščiai buvo kelios epigramos lenkų ir lotynų kalbomis, pasirodžiusios nedideliame proginiame rinkinyje *Epigramos pijorų dvasininkams Stanislovui Konarskiui, Jurgiui Ciapinskiui ir Jonui Kantui Vikovskiui (Ad Stanislaum Konarski, Georgium Ciapiński, Joannem Cantium Wykowski clerkos regulares Scholarum Piarum epigrammata)*. Knyga išėjo nenurodžius išleidimo duomenų, bet galima numanyti, kad ją išspausdino pijorų spaustuvė Vilniuje 1764 arba 1765 m. Tai liudija tekstai, skirti Stanislovui Augustui ir Albertui Jakubovskiui, vienam iš garsiosios Stanislovo Konarskio odės „Apie išmintingąjį karalių“ („O mądrym królu“) vertėjui. Ir lotyniškas originalas, ir lenkiškas vertimas yra 1764 metų. Dauguma rinkinio autorių slepiasi po inicialais, vienintelis aiškus – *Odenillus Apesuntius*. Leidinio pobūdis neleidžia tiksliau pasakyti, kelių tekstų autorius yra

Vikovskis. Manoma, kad jo plunksnai priklauso du eilėraščiai lotynų kalba, skirti pagerbti karalių ir Jurgį Ciapinskį – „lietuviškąjį Horacijų“, taip pat dvi epigramos lenkų kalba, tarp jų – „Ponui pulkininkui Jakubovskiui, odės De Sapiente Rege vertėjui“ („Do [...] pana pułkownika Jakubowskiego łomacza ody De Sapiente Rege“), taip pat monarcho apologija bei Ciapinskio poetinio meniškumo pašlovinimas.

Amžininkai Vikovskį vadino ne tik atgimusiuoju Koperniku, bet ir lietuviškuoju Naruševičiumi. Jam 1778 m. dedikuotoje panegirikoje pabrėžiama: „Kas Lenkijoje yra Naruševičius, tas tu esi Lietuvoje.“

Nors amžininkai Vikovskį vertino labai aukštai, tačiau literatūros istorikai jo kūrybai iki šiol neskyrė deramo dėmesio. Veikiausiai taip atsitiko dėl to, kad dauguma jo proginių tekstų pasirodė anonimiškai „bajoriškojo pijorų konvikto vardu“. Greičiausiai nė iki šių dienų nebūtų žinomas jų autorius, jeigu ne Lietuvos pijorų tekstų antologija *Bajoriškojo kunigų pijorų Vilniaus konvikto vardu įvairiomis progomis parašytų eilėraščių rinktinė* (*Zebanie rymów z różnych okoliczności pisanych mianowicie imieniem Konwiktu Szlacheckiego Wilen. ks. ks. Scholarum Piarum*), išėjusi Vilniuje 1779 m. Keturiasdešimt trys šios *Rinktinės* proginiai eilėraščiai priklauso Vikovskio plunksnai. Trys yra lotyniški, likusieji parašyti lenkiškai 1765–1778 m. Daugiausia tekstų – iš laikotarpio, kai Vikovskis jau neužėmė atsakingų pareigų Vilniaus konvikte, o bendradarbiavo su leidiniu *Malonios ir naudingos pramogos*. 1765–1773 m. datuoti vos septyni tekstai. Likusieji sukurti 1774–1778 m. (po trylika kūrinių – 1775 ir 1778 m.).

Devyni Vikovskio kūriniai skirti karaliaus sukaktims. Tai buvo vadinamosios šventinės dienos rūmuose, kai visa Respublika minėdavo karaliaus gimtadienį (sausio 17), vardadienį (gegužės 8), jo elekciją (rugsėjo 7) ir karūnavimo dieną (lapkričio 25). Šias sukaktis iškilmingai minėdavo ir Kunigaikštijos sostinė. Šiais panegiriniais eilėraščiais Vikovskis amžininkų akyse galėjo prilygti vyskupui Naruševičiui, nors pirmojo eilėraščiai yra konvenciškesni, be individualizacijos – jiems trūksta to antrajam būdingo subtilaus privatumo, kilusio iš asmeninių draugiškų Smolensko vyskupo ryšių su monarchu.

Populiariausias šio žanro kūrinys yra 1773 m. data pažymėtas eilėraštis „Šviesiausiajam ponui Stanislovui Augustui“ („Do Najjaśniejszego Pana Stanisława Augusta“), žinomas pagal savo pradžios eilutę kaip kūrinys „Cóż to słyseż, co zmysły me uspione budzi?“ („Ką girdžiu, kas žadina man užmigdytus pojūčius?“). Pirmąkart jis pasirodė be autoriaus vardo leidinyje *Malonios ir naudingos pramogos* 1774 m. spalio pradžioje; čia jis vadinosi „Eilėraštis, sukurtas 1773 m.“ („Wiersz złożony 1773“). Kūrinys ilgą laiką buvo priskiriamas Stanislovui Trembeckiui arba Pranciškui Zablockiui ir labai aukštai vertinamas literatūros istorikų.

Šis kūrinys susijęs su valstybinės Edukacijos komisijos įkūrimu. Jame aukštu tonu šlovinama karaliaus – didžio permainų iniciatoriaus edukacijos, mokslo, kultūros, literatūros, pramonės, amatų, prekybos ir žemės ūkio srityse – išmintis. Poetas pabrėžia, kad naujoviško edukacijos modelio tikslu turi tapti žmogaus ugdymas naudingu tėvynei piliečiu. Lyrinis herojus skelbia idealus, atliepiančius modernias švietėjiškas reformatorių mintis. Vikovskio požiūris iškalbingai byloja apie jo pilietinį rūpestį, o karaliaus ir Komisijos veikėjų gyrimas išreiškia edukacinius idealus, kuriuos suformavo pijorų mokyklų tradicijos. Verta atkreipti dėmesį į dar vieną iki šiol neįžvelgtą šio kūrinio aspektą. Tarp kultūrinių ir civilizinių Stanislovo Augusto valdymo pirmojo laikotarpio pasiekimų, kuriuos vardija Vikovskis, nurodomi taip pat ir „padarytieji“ Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje. Tai Kvintiliano, Saliustijaus, Duhamelio veikalų vertimai, pasirodę Vilniuje, Gardine ėmusi veikti Matininkų mokykla ir Antano Tyzenhauzo manufaktūros.

Be Stanislovo Augusto, Felicijono Vikovskio, eilėraščiai skiriami Radvilų, Masalskių, Tiškevičių, Sapiegy, Giedraičių, Bžostovskių giminių atstovams, taip pat Scipionų del Kampų, Korvinų-Kosakovskių, Judickių, Narbutų, Kamenskių, Čarneckių šeimų nariams. Jie rašyti įvairiomis: vardadienių, vestuvių, skyrimų į pareigas, progomis. Galima kalbėti netgi apie ištisus „šeiminių“ ciklus. Šis proginės-panegirinės literatūros tipas išliko labai populiarus per visą Stanislovo Augusto epochą ir tapo tipišku Baroko poezijos literatūrinių topų pavyzdžiu. Poetas dar yra sukūręs eilėraščių, kuriuos galime vadinti Tribunolo poezija. Jie būdavo skirti maršalkoms, prezidentams ir kitiems Tribunolo pareigūnams.

Paprastai daug tokių kūrinių būdavo publikuojama eilinių Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo darbo kadencijų proga.

Neabejotinai dėmesio nusipelno du Vikovskio kūriniai, dedikuoti moterims. Jie išreiškia pagarbą intelektualiniams adresačių laimėjimams. 1777 m. datuotas padėkos eilėraštis, skirtas kunigaikštieniui Onai Sapiegaitei-Jablonovskai, Braclavo vaivados žmonai. Ji priklausė prie valstiečių gyvenimo reformatorių – kaip ir Vilniaus kanauninkas Povilas Ksaveras Bžostovskis, kurio veiklą Merkinėje–Paulavoje Vikovskis taip pat apdainavo. Jablonovska buvo mokslo ir kultūros mecenatė ir imponuojančios bibliotekos savininkė; ji įsteigė Gamtos istorijos kabinetą, žinomą toli už Abiejų Tautų Respublikos sienų. Lyrinis herojus išaukštino intelektualines „išmintingosios kunigaikštienės“ dorybes, pabrėžė jos pasiekimus literatūrinėje ir mokslinėje veikloje, apibūdino ją kaip „kūrėją“, „mokslų ir puikiausio skonio motiną šalyje“ ir „mokytoją“. Su šia žinoma kolekcininke poetas palaikė draugiškus ryšius. Jis svečiuodavosi pas ją Kocke ir Semiatyčiuose. Tai Jablonovska jam davė S. D. Jenningso (Dženingso)veikalo vertimą į prancūzų kalbą ir buvo jo vertimo, beje, jai ir dedikuoto, iniciatorė.

1778 m. buvęs pijorų provincijolas vieną eilėraščių paskyrė Lydos vėliavininkienei Onai Grozmanaitėi-Narbutienei, „knygų vertėjai“. Ji buvo išvertusi dvi prancūzų apysakas: A. R. Le Sage'o (Lesażo) *Šlubą velnią* ir M. C. H. de Villedieu Desjardins (Vildje Dežardan) *Astrėją, arba Tamerlaną*. Vertimai išėjo Vilniuje 1777 ir 1778 m.

Vikovskis yra taip pat kelių kitokių kūrinių autorius – pastaruosiuose apdainuojami kai kurie kultūriniai Vilniaus įvykiai: iliuminacijos, teatriniai pasirodymai, iškilmės.

Poetas gebėjo kurti eilėraščius, galinčius įveikti konvencinės proginės poezijos trauką. Apie tai kalba 1778 m. datuotas „Žydintis lauras“ („Laur kwitnący“). Šis kūrinys polemizuoja su Ignaco Krasickio „Lauru“, atsispyręs į pastarojo poetiką ir prasmę. Jame tinkama forma pareikštos liaupsės Izabelei Flemingaitei-Čartoriskai bei jos prasmingam kūriniui – Varšuvos Povonzkams.

Paskutinis šiandien žinomas Vikovskio tekstas yra 1782 m. data pažymėtas proginis eilėraštis, paskelbtas atskira knyga, *Aukso medaliu apdovanotas knygos „Apie krikščionių religijos realybę“ vertėjas reiškia padėką šviesiausiajam savo maloningajam ponui (Najjaśniejszemu Panu Swemu Miłościwemu udarowany medalem złotym tłumacz książki „O rzeczywistości religii chrześcijańskiej“ dzięki czyni)*. Pasirėmęs tradiciniais literatūros topais, Vikovskis joje galantiška eiliuota padėka sosto papėdėje padėjo savo „pilną dėkingumo širdį“. Šis kūrinys iš esmės tėra pagyrimas „išmintingajam karaliui“ Stanislovui Augustui, pastebėjusiam ir įvertinusiam vertėjo darbą.

Felicijono Vikovskio – „lietuvų Apolono“ – asmuo ir kūryba nusipelno dėmesio ir atminimo. Jo eilėraščiai gali būti laikomi labai svarbiu, reikšmingu bei sėkmingu Lietuvos pijorų aktyvios literatūrinės veiklos ir Stanislovo Augusto epochos Vilniaus literatūrinės kultūros liudijimu.

LITERATŪRA

ZEBRANIE rymów z rożnych okoliczności pisanych mianowicie jmieniem Konwiktu Szlacheckiego Wilen. XX. Scholarum Piarum, W Wilnie: W Typografii J. K. M. y Rzeczypospolitey u XX. Schołarum Piarum, 1779.

ZDZIŚŁAW LIBERA, *Poezja polska XVIII wieku*, Warszawa: Czytelnik, 1976, p. 274–280; Barbara Wolska, *Poezja polityczna czasów pierwszego rozbioru i sejmu delegacyjnego 1772–1775*, Wrocław [i in.]: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1982, p. 145–150; Jan Wysocki, „Wykowski Felicjan Jan Kanty“, in: *Słownik polskich teologów katolickich*, pod redakcją Ks. Hieronima Eug. Wyczawskiego OFM, t. 4: sz, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1983, p. 480–481; Elżbieta Aleksandrowska, „Pijarzy w środowisku pisarskim polskiego Oświecenia“, in: *Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII–XIX wieku*, pod redakcją naukową Ireny Stasiewicz-Jasiukowej, Warszawa; Kraków: Zakład Historii Nauk Społecznych IHNOiT PAN; Wydawnictwo Zakonu Polskiej Prowincji Pijarów, 1993, p. 39, 43–45; Teresa Kostkiewiczowa, „Poeci ze środowiska pijarskiego w wieku Oświecenia – rekonosans“, in: *ibid.*, p. 72, 75, 80, 83; Magdalena Ślusarska, „Co w Polsce Naruszewicz, to ty jesteś w Litwie“, czyli o litewskich sentymentach Felicjana Wykowskiego“, in: *Senosios raštijos ir tautosakos sąveika: Kultūrinė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės patirtis*, parengė Rita Repšienė, (*Senoji Lietuvos literatūra, kn. 6*), Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 279–315;

eadem, „Felicjan Wykowski (1728–1784) – zapomniany poeta z wileńskiego środowiska pijarów litewskich”, in: *Napis: Tom poświęcony literaturze okolicznościowej i użytkowej*, Seria V: 1999, p. 57–86; Asta Vaškeliėnė, „Lotyniškosios XVIII amžiaus epigraminės poezijos ypatumai”, in: *Žmogus ir žodis*, 2006, t. 8, nr. 2, p. 33–40; eadem, „Literatūriniai XVIII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės autoritetai: teorija ir praktika”, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2008, kn. 25, p. 51–72.

Senosios Lietuvos literatūra, 1253–1795, sudarė Sigitas Narbutas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 321–328.